

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора наук з фізичного виховання та спорту,
професора Томенка Олександра Анатолійовича на дисертаційну роботу

ШИ ШЕНВЕНЯ

на тему «ОРГАНІЗАЦІЙНІ УМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ
ЗАСАД СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СПОРТИВНИХ
ЗМАГАНЬ» на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 –
Освіта/Педагогіка за спеціальністю 017 – Фізична культура і спорт

Актуальність теми

Актуальність проблеми дослідження не викликає сумнівів в контексті необхідності удосконалення системи проведення спортивних змагань відповідно до сучасних тенденцій розвитку науки і суспільства в цілому. Аналіз наукових джерел свідчить, що у світовій практиці накопичено певний досвід екологізації спортивних подій, зокрема в діяльності міжнародних спортивних організацій та організаційних комітетів великих спортивних заходів. Водночас більшість досліджень зосереджена на окремих природоохоронних ініціативах або технологічних рішеннях, тоді як питання системного управління екологічною складовою спортивних подій, формування комплексних організаційних умов їх реалізації та оцінювання ефективності екологічних заходів залишаються недостатньо розробленими. Це зумовлює необхідність наукового обґрунтування організаційних механізмів, які забезпечують інтеграцію принципів сталого розвитку у практику підготовки та проведення спортивних змагань різного рівня. Такі дослідження сприятимуть підвищенню якості організації спортивних змагань, їх наближення до вимог сучасного суспільства.

У наявних дослідженнях В. Платонова, С. Футорного, Л. Калити, М. Приймак, К. Rowberg, та наших публікаціях розглянуто окремі аспекти організації спортивних змагань відповідно тенденцій сталого розвитку, і

зокрема врахування його екологічних засад. Водночас дослідження питань деталізації та обґрунтування організаційних умов впровадженню екологічних засад сталого розвитку в процесі підготовки спортивних змагань залишається актуальним завданням, що потребує ґрунтовного аналізу як науковців, так і практиків. Саме на цьому і зосередив увагу автор дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Плану науково-дослідної роботи НУФВСУ на 2021–2025 рр. за темою 1.2. «Історіографія олімпійських видів спорту як джерело вивчення олімпійської спадщини» (№ державної реєстрації 0121U108333, Індекс УДК 796.032:930.1). Автор – співвиконавець теми.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна

Обґрунтованість наукових положень підтверджується глибоким аналізом теоретичних положень спортивної науки, в тому числі особливостей удосконалення системи підготовки та проведення спортивних загань. Автор досить коректно використовує наукові методи для аргументації отриманих результатів та висновків. Достовірність результатів дослідження обумовлена запропонованою концептуалізацією і механізмом інструментальних засад наукового дослідження сучасної наукової парадигми; використанням комплексу методів дослідження, адекватних об'єкту і предмету, меті і завданням дисертаційного дослідження; практичною апробацією отриманих результатів.

Предмет дослідження визначено його метою, яка полягала у розробленні та науковому обґрунтуванні ефективних організаційних умов, що сприяють впровадженню екологічних засад сталого розвитку при підготовці та проведенні спортивних змагань різного рівня.

У роботі вибрана адекватна стратегія і послідовність, що істотно підвищило достовірність і надійність одержаних результатів, коректною є статистична обробка отриманих емпіричних даних із урахуванням специфіки предмету та конкретних дослідницьких завдань. Сформульовані висновки відображають зміст проведених досліджень і відповідають завданням. Здобувач грамотно використовує методологічний апарат, що відноситься до вивчення предмету дослідження, та розкривається крізь призму авторського викладу.

Достовірність наукових положень обґрунтована достатньою тривалістю проведення досліджень (з 2021 по 2026 рр.), адекватним плануванням досліджень і обробкою одержаних матеріалів при достатній мірі вірогідності.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що:

- вперше обґрунтовано та розроблено модель організаційних умов впровадження екологічних засад сталого розвитку під час підготовки та проведення спортивних змагань, яка охоплює стратегічно-нормативний, організаційно-управлінський, інструментально-технологічний, соціально-оціночний блоки та забезпечує системний підхід до управління екологічною складовою спортивних подій різного рівня, а також алгоритм поетапного її впровадження, що конкретизує послідовність реалізації управлінських рішень на всіх етапах життєвого циклу спортивної події;

- дістала подальшого розвитку систематизація бар'єрів і можливостей впровадження екологічних практик у процес організації спортивних змагань, що дозволило виокремити інституційні, економічні, організаційно-управлінські, інфраструктурні, соціально-культурні та інформаційні чинники, які визначають ефективність екологізації спортивних подій;

- доповнено дані щодо ключових екологічних чинників, що впливають на організацію сталих спортивних подій, зокрема ресурсоспоживання, транспортну мобільність, утворення відходів,

використання спортивної інфраструктури, просторові особливості територій проведення та потенційний вплив на локальні екосистеми;

– удосконалено підходи до оцінювання ефективності впровадження екологічних засад у спортивні змагання шляхом застосування інтегрального показника, що враховує результативність екологічних заходів, ресурсну ефективність та рівень системної інтеграції управлінських рішень.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що автором розроблено практичні рекомендації для організаторів спортивних змагань різного рівня щодо впровадження екологічних принципів сталого розвитку, які передбачають використання ресурсоефективних технологій, впровадження систем екологічного менеджменту, удосконалення нормативного регулювання, розвиток екологічної освіти у спорті.

Результати досліджень були впроваджені: у Національному університеті фізичного виховання і спорту (акт впровадження від 17 грудня 2024 р.); у ДЮСШ «Динамо», м. Київ (акт впровадження від 10 листопада 2025 р.); у роботу Національної федерації фехтування України (акт впровадження від 10 листопада 2025 р.).

Дисертаційна робота викладена державною мовою на 222 сторінках тексту, складається з анотації, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних літературних джерел, додатків. Усього використано 188 джерел наукової та спеціальної літератури. Робота добре ілюстрована та містить оптимальну кількість графічної інформації та таблиць (11 таблицями й 24 рисунками), що в цілому не перенавантажує основний текст, її складові тісно взаємопов'язані й ілюструють окремі важливі моменти проведеного дослідження.

У вступі обґрунтовано актуальність проблеми, подано зв'язок дисертаційного дослідження з темами плану науково-дослідної роботи НУФВіС; визначено мету, об'єкт, предмет, методологію дослідження; сформульовано завдання дослідження; обґрунтовано методи дослідження;

розкрито наукову новизну отриманих результатів та особистий внесок здобувача в опублікованих у співавторстві наукових працях; визначено сферу апробації та впровадження результатів дослідження, окреслено його етапи; наведені дані щодо кількості публікацій.

У першому розділі «БАЗОВІ ПОЛОЖЕННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ЗАСАД СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІД ЧАС ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ СПОРТИВНИХ ЗМАГАНЬ» зосереджена увага на особливостях концепції сталого розвитку та її екологічній складовій, розгляді спорту як інструменту сталого розвитку в міжнародному контексті, зокрема ролі спорту у досягненні цілей сталого розвитку ООН, ролі міжнародних організацій у просуванні екологічних і соціальних аспектів сталого розвитку через спорт, а також розглянуто сутність та класифікацію спортивних змагань.

У підсумку здобувачем засвідчено, що сучасний спорт дедалі більше розглядається як важливий інструмент реалізації принципів сталого розвитку. Через популяризацію фізичної активності, формування здорового способу життя, соціальну інтеграцію та розвиток партнерства спорт сприяє досягненню низки Цілей сталого розвитку. Водночас організація та проведення спортивних змагань пов'язані зі значним використанням природних ресурсів, зростанням транспортних потоків, енергоспоживанням та утворенням відходів, що зумовлює необхідність інтеграції екологічних принципів у систему природоохоронної діяльності під час їх підготовки та проведення.

Другий розділ «МЕТОДИ Й ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ» надає науковий фундамент для результатів дослідження, в якому обґрунтовано доцільність застосування методів дослідження відповідно до мети, завдань, об'єкта та предмета, подано відомості про контингент обстежених та етапи проведення дослідження. Серед методів використано: теоретичний аналіз та узагальнення даних науково-методичної літератури та даних Інтернет; педагогічні методи дослідження (педагогічне спостереження, педагогічне

тестування, педагогічний експеримент), соціологічні методи дослідження (бесіда, анкетування), метод моделювання, індикаторний аналіз, багатокритеріальний аналіз, методи математичної статистики.

У третьому розділі «СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРИНЦИПІВ У МІЖНАРОДНОМУ СПОРТИВНОМУ РУСІ» подано аналіз еволюції екологічної відповідальності в міжнародному спортивному русі, огляд екологічних ініціатив під час проведення Олімпійських ігор, чемпіонатів світу та інших спортивних подій, екологічні ініціативи під час проведення Олімпійських ігор, екологічні ініціативи під час проведення чемпіонатів світу та інших спортивних подій, специфіку екологічної освіти як елементу олімпійської освіти.

Досить цінним результатом є виділення етапів розвитку екологічної складової спортивних змагань: етап формування екологічної проблематики (1990-ті роки – Ігри в Ліллекхаммері 1994); етап інституціоналізації екологічної політики (2000-ті роки – Ігри в Сідней 2000, Солт-Лейк-Сіті 2002, Турині 2006); етап системного впровадження принципів сталого розвитку (2010-ті роки – Ванкувер 2010, Лондон 2012); етап кліматично орієнтованого управління спортивними подіями (2020-ті роки – Токіо 2020, Пекін 2022, Париж 2024).

Проведене дослідження дозволило також встановити, що спортивні змагання формують комплексний екологічний вплив на довкілля, який має багаторівневий характер і включає короткострокові та довгострокові, прямі й непрямі наслідки.

Результати третього розділу подано у 5 публікаціях автора.

У четвертому розділі «ЕКОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ОРГАНІЗАЦІЇ СПОРТИВНИХ ЗМАГАНЬ: ЧИННИКИ, ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ» представлено ключові екологічні чинники та виклики у сфері організації змагань, бар'єри та умови, що впливають на ефективність реалізації екологічної складової сучасного спортивного руху.

Основні екологічні чинники, які впливають на організацію сталих спортивних подій, мають комплексний характер і охоплюють споживання енергетичних і водних ресурсів, транспортне навантаження, утворення відходів, особливості функціонування спортивної інфраструктури, а також трансформацію природних екосистем і зміну характеру землекористування. Встановлено, що саме поєднання та інтенсивність дії цих чинників визначають рівень екологічної сталості спортивних заходів.

У розділі доведено, що дослідження бар'єрів і умов екологізації підтвердило залежність її результативності від системної керованості процесу. Виокремлено ключові групи бар'єрів та визначено комплекс умов, взаємодія яких забезпечує сталу екологічну трансформацію спортивної діяльності.

У розділі подано модель організаційних умов упровадження екологічних засад сталого розвитку у спортивні події, що охоплює повний життєвий цикл заходу, а також запропоновано алгоритм її поетапного впровадження, обґрунтовано систему оцінювання ефективності моделі та алгоритму на основі інтегрального індексу, що забезпечує комплексне вимірювання результативності.

Результати даного розділу подано у 4-х публікаціях автора.

У п'ятому розділі «АНАЛІЗ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ» подається обговорення результатів досліджень, де одержані дані узагальнено та інтегровано. У результаті проведеного дослідження сформульовано наукові положення трьох рівнів новизни, а саме: ті, що підтверджують, доповнюють, набули подальшого розвитку та отримані вперше.

Висновки відповідають завданням дослідження та змісту основного тексту роботи, є логічними та структурованими.

Загалом дисертаційне дослідження ШИ ШЕНВЕНЯ на тему «ОРГАНІЗАЦІЙНІ УМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ЗАСАД СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СПОРТИВНИХ ЗМАГАНЬ»

написане сучасною українською мовою, науковим стилем із адекватним застосуванням термінів і понять. Робота є цілісною, характеризується тематичною повнотою та розкриттям головної наукової мети, а подані науково-практичні положення логічно викладені та достатньо обґрунтовані. Наведені ідеї, розробки та критичний аналіз наукових поглядів, що належать співавторам або іншим авторам, мають посилання на відповідні джерела.

Повнота викладення основних результатів в опублікованих наукових працях

Результати проведених досліджень висвітлені автором в наукових публікаціях, в яких у повній мірі відображено основні положення дисертації. Проблематика, зміст, кількість яких повністю відповідає вимогам МОН України. Теоретичне оприлюднення наукових досліджень на конференціях повною мірою засвідчує належну апробацію результатів. Зокрема, за темою дисертації опубліковано 6 публікацій, серед яких: 4 статті у наукових фахових виданнях України категорії Б та 1 - апробаційного характеру, 1 додатково відображає результати дослідження. У публікаціях, що підготовані у співавторстві, чітко вказано авторський внесок. Поршень академічної доброчесності не виявлено.

Основні теоретичні і практичні положення дисертаційної роботи оприлюднено на XVI Міжнародній конференції молодих вчених «Молодь та олімпійський рух» (Київ, 30 листопада 2023 р.); XVII Міжнародній конференції молодих вчених «Молодь та олімпійський рух» (Київ, 30 травня 2024 р.); VII Міжнародній конференції «Сталий розвиток і спадщина у спорті: проблеми і перспективи» (Київ, 29-30 листопада 2023 р.), VIII Міжнародній конференції «Сталий розвиток і спадщина у спорті: проблеми і перспективи» (Київ, 20-21 листопада 2024 р.), IX Міжнародній конференції «Сталий розвиток і спадщина у спорті: проблеми і перспективи» (Київ, 19-20 листопада 2025 р.); XX Міжнародній науково-методичній конференції «Фізичне виховання в контексті сучасної освіти» (Київ, 12-13 червня 2025 р.).

Недоліки дисертації щодо їх змісту та оформлення

Разом з тим, у дисертаційній роботі присутні й недоліки та дискусійні положення:

1. У формулюванні теми роботи «Організаційні умови впровадження екологічних засад сталого розвитку при проведенні спортивних змагань» замість виразу «... при проведенні спортивних змагань», коректніше було б зазначити: «... під час проведення спортивних змагань», або «...в процесі проведення спортивних змагань».
2. У роботі присутнє практичне значення - розроблено практичні рекомендації для організаторів спортивних змагань різного рівня щодо впровадження екологічних принципів сталого розвитку, які передбачають використання ресурсоефективних технологій, впровадження систем екологічного менеджменту тощо. Однак воно не сформульоване і не виділене у вступі.
3. Наукова новизна робота виглядала б переконливіше у випадку, коли б результатів, які отримані вперше було б кілька, а не лише один.
4. Теоретичні і практичні положення дисертаційної роботи оприлюднено на 6 міжнародних та 1 всеукраїнській конференції, але всі вони проведені у м. Київ, тому бажано було б розширити географію апробації результатів на інші країни або регіони.
5. У розділі 4.3., наводячи серед задекларованих як методологічна основа моделі організаційних умов впровадження екологічних засад сталого розвитку у спортивні події, автор подає принцип превентивності, посилаючись на джерело №166 (Програма ООН: Спорт і навколишнє середовище). Однак у цьому джерелі нами не знайдено згадки про згаданий вище принцип.

Перераховані недоліки та зауваження носять дискусійний характер, суттєво не впливають на науковий і методологічний рівень дисертації, не

знижують її загальної позитивної оцінки та спрямовані, в основному, на подальше вдосконалення творчих здібностей здобувача.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертаційна робота ШИ ШЕНВЕНЯ на тему «ОРГАНІЗАЦІЙНІ УМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ЗАСАД СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СПОРТИВНИХ ЗМАГАНЬ» має достатнє теоретичне й практичне значення, є самостійним завершеним науковим дослідженням, яке розв'язує проблему вдосконалення екологічних засад проведення спортивних змагань, за обґрунтованістю висновків, новизною отриманих результатів відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, зі змінами) та наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно з Наказом МОН України № 759 від 31.05.2019 р.), а її автор заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт».

Офіційний опонент:

професор кафедри теорії та методики
фізичної культури Сумського державного
педагогічного університету імені
А. С. Макаренка, доктор наук з фізичного
виховання та спорту, професор

Олександр ТОМЕНКО